

דין וערכים

מפסיקת בתי הדין הצבאיים – מוגש ככלי עזר למפקד מטעם חיל החינוך
ויחידת בתי הדין הצבאיים

פסיקה צבאית ב"חרבות ברזל" ערך חיי אדם וטוהר הנשק

אוכלוסיית יעד:

מפקדים בדרגת סרן – רס"ן מ"פים ומקביליהם

מאז פרצה מלחמת חרבות ברזל, ביום 7 באוקטובר 2023, נתונה מדינת ישראל במלחמה הממושכת ביותר שנכפתה עליה מאז הקמתה. במהלך המלחמה גויסו מאות אלפי משרתי מילואים, רבים מהם בצווי חירום, ואלה משרתים כתף אל כתף לצד כוחות הלחימה הסדירים, במספר חזיתות. **היקף המשרתים בצבא גדל באורח ניכר, ואתו הפקדתם של כלי נשק רבים בידי משרתי צה"ל בגזרות השונות.**

כידוע, **כלי נשק הוא אמצעי מסוכן וקטלני, שהשימוש בו מותר אך בעת הצורך ובהתאם לכללי הבטיחות.** בפסיקת בתי הדין הצבאיים נקבע כי "עיקרון בסיסי זה מוטמע בחיילי צה"ל מיומם הראשון בשירות", וכן כי "שמירה קפדנית על הכלל שאין להשתמש בנשק שלא לצורך וללא רשות נדרשת מכל חייל" (ע/49/16 **התובע הצבאי הראשי נ' רס"ל ח' (2016)**). כך גם, עמד בית הדין הצבאי לערעורים על כך ש"העבר לימדנו כי מעשים כאלה (שעניינם שימוש בנשק שלא לצורך וללא רשות) עלולים להסתיים באסונות – בפציעה ואף במוות"; וכי "אין מנוס מענישה כואבת שתבהיר כי נשק אינו כלי משחק" (ע/46/09 **טור' פ' נ' התובע הצבאי הראשי (2009)**).

בשים לב ל**סכנות הברורות** הנלוות לשימוש בלתי חוקי בנשק, נקבעה בחוק השיפוט הצבאי **עבירה ייחודית** למעשה זה. לאורך השנים, הוטעם בפסיקה הצבאית כי יש להחמיר בעונשם של חיילים שהורשעו ב"משחק" בנשק או בביצוע פעולות אסורות בו משיקולי הרתעה, לנוכח **פוטנציאל הנזק** הגבוה הנשקף משימוש בלתי חוקי בנשק. בואר, כי יש להקפיד קלה כבחמורה, גם אם בנס לא הובילו המעשים **לפגיעה באדם.**

כך למשל, במקרה של טירון שכיוון את נשקו מספר פעמים לעבר חיילים אחרים, תוך שהכניס לתוכו מחסנית ריקה ודרך את נשקו, קבע בית הדין הצבאי לערעורים כי **"על מערכת האכיפת החוק בצבא לשגר מסר ברור וחד למשיב ולשכמותו, כי מבצעי מעשים של סיכון חיי-אדם דוגמת אלו שבוצעו על ידי המשיב צפויים לענישה כואבת. בנפשנו היא.** חובתנו כלפי החיילים, הנשלחים על ידי משפחותיהם לשירות בצה"ל לשמור על חייהם ועל שלמות

גופם שמירה מעולה. חובתנו לעשות הכל על מנת למנוע סיכונים מיותרים וחסרי הגיון ונחיצות לחייהם ולבריאותם. אין ספק, שרשויות הצבא, והמפקדים, לכל רוחב שדרת-הפיקוד עושים כל שלא ידוהם על מנת להסביר ולחנך ביחס לסכנות, הכרוכות בשימוש בלתי זהיר ובלתי נחוץ בנשק צבאי. **מקום בו החינוך נכשל, אין מנוס אלא לנקוט ענישה – ענישה כואבת ומרתיעה** (ע/158/10 התובע הצבאי הראשי נ' טור' ל' (2011)).

קביעות נכוחות אלה נכונות ביתר שאת בימנו אנו. מאז תחילתה של מלחמת חרבות ברזל, מנהל צה"ל מערכה עיקשת וממושכת במספר חזיתות. רבים ממשרתי צה"ל, בשירות סדיר ובשירות מילואים, נדרשים לפעילות עצומה ובמסגרתה הם נושאים עמם כלי נשק ואמצעי לחימה מסוגים שונים. בתקופה זו, כאשר כלי נשק רבים מופקדים בידי משרתי צה"ל, מחייבת הנגישות לכלי הנשק הקפדה יתירה על כללי הבטיחות. למרבה הצער, במהלך המלחמה הגיעו לפתחם של בתי הדין הצבאיים מקרים שונים שבהם משרתי צה"ל השתמשו בנשק שהופקד בידיהם בניגוד לדין, ובכך העמידו את חבריהם בפני סכנת חיים של ממש. בהתאם, הרשיעם בית הדין הצבאי בעבירה של שימוש בלתי חוקי בנשק, והטיל עליהם עונשי מאסר והורדה בדרגה.

כן למשל, חייל בשירות מילואים בדרגת סמ"ר, פרק אקדח שנמצא בבעלותו ברישיון אזרחי, בעת שהייתו במיגונית ושלא בהתאם לפקודות. בהמשך, כיוון את האקדח לעבר הקיר, דרך ונקר, וכתוצאה מכך, נורה כדור אשר פגע בקיר. בגזר הדין, ציין בית הדין הצבאי כי "עבירה של שימוש בלתי חוקי בנשק כורכת בתוכה סיכון לפגיעה בגוף ובנפש. פוטנציאל הסיכון רב ומכאן חומרת העבירה. בעניינינו הביאה שרשרת הפעולות שביצע הנאשם להפעלת הנשק וירי בתוך תא שטח קטן ביותר וממילא **הציבה סיכון מוגבר** שלמרבה המזל לא התממש". במכלול השיקולים, בשים לב לשירותו הצבאי המוערך של החייל בשירות סדיר ובמילואים ולאור הודאתו באשמה, מצא בית הדין לאמץ את הסדר הטיעון שהציגו הצדדים, והשית על החייל 50 ימי מאסר לריצוי בפועל, מאסר על-תנאי והורדה לדרגת טוראי.

(צפון (מחוזי) 246/24 התובע הצבאי נ' סמ"ר (מיל') י' א' (2024)).

במקרה אחר, הורשע **טירון** בהכשרת לוחמים, בכך שלאחר שחייל אחר אמר לו "בוא תהיה גבר ותירה", נטל את נשקו, תפס בידו את ידית האחיזה, **הכניס לנשק מחסנית מלאה בכדורים ודרך את נשקו, כך שיצא ממנו התקן ה"מק-פורק"**, תוך שהנשק במצב נצור ומכוון כלפי אותו חייל. בהמשך, הסיט את נשקו כלפי מטה, הוציא את המחסנית מנשקו, **דרך אותו פעם נוספת כך שיצא הכדור מהנשק, והחזיר את התקן ה"מק-פורק" לנשק.**

בהתייחסו לחומרת המעשים, ציין בית הדין כי "למרבה הצער לפני בית דין זה **באו מקרים רבים** שבהם משחקים בנשק מסוג זה גרמו **לפליטות כדורים** שפגעו בלוחמים **וגרמו לתוצאות קשות ואף קטלניות**. מהטעם הזה אין מקום לחריגה מההוראות **ויש להעניש בחומרה** במקרים של חריגות". אף במקרה זה, כיבד בית הדין את הסדר הטיעון שהציגו הצדדים והשית על החייל **46 ימי מאסר לריצוי בפועל, מאסר על-תנאי והורדה לדוגת טוראי**.

(דרום) (מחוזי) 259/24 **התובע הצבאי נ' רב"ט מ' י' (2024)**.

במקרה נוסף, חייל ששהה בביתו של לוחם מילואים, נטל את נשקו של הלוחם, כיוון אותו לעבר קיר וביצע בו מספר פעולות שהובילו לירי שני כדורים – האחד פגע בקיר והשני במשקוף הדלת. בית הדין הצבאי התייחס בגזר הדין לחומרת המעשים וקבע כי "אין צורך להכביר מילים על **חומרת העבירה** המיוחסת לנאשם. שיקולים של **הלימה והרתעה** הן של היחיד והן של הרבים הם בעלי משקל משמעותי במקרים מהסוג שלפנינו, ודאי כאשר **הסיכון לחיי אדם היה ממשי. בתקופה בה נמצאת מדינת ישראל, כאשר כלי נשק מופקדים בידי חיילי מילואים וחיילים סדירים, מחייבת הנגישות לכלי הנשק הקפדה יתרה ביחס לכללי הבטיחות וביחס למניעה של סיכון מכוון כלפי הזולת העלול להיגרם כתוצאה משימוש בנשק חם**". לאור העובדה שהחייל היה עולה חדש שעלה ארצה על מנת להתגייס לצה"ל ונטל אחריות למעשיו, כיבד בית הדין את הסדר הטיעון שהוצג בפניו, והטיל על החייל **60 ימי מאסר לריצוי בפועל, לצד מאסר על-תנאי**.

(מטכ"ל) (מחוזי) 17/24 **התובע הצבאי נ' טור' ש' ל' (2024)**.

לפסקי הדין המלאים לחץ כאן

מעריך השיעור למפקד:

פתיחה: מפקד יקר, אגרת זו עוסקת במעשי משחק בנשק ופגיעה בערך חיי האדם.

זוהי הזדמנות עבורך לעסוק עם חייליך בנושא זה ולהעמיק את השיח בנוגע לערכים המשתקפים מפסקי הדין.

ספר לחייליך את תיאור האירועים שבפסקי הדין.

קרא לחייליך את הציטוט הבא:

"החייל ינהג באופן מושכל ובטיחותי בכל פעולותיו, מתוך הכרה בחשיבותם העליונה של חיי אדם. בעת לחימה יסכן את עצמו ואת רעיו במידה הנדרשת לביצוע המשימה" (מתוך ערך חיי אדם, רוח צה"ל)

קיים דיון על בסיס השאלות הבאות (ניתן להיעזר בכולן או בחלקן):

-משחקים בנשק חותרים תחת ערכי צה"ל, פוגעים ביחידה ומעמידים את חיי החיילים בסיכון ממשי.

1. איזה ערכים נפגעים באירועי משחק בנשק ומהי החשיבות בשמירה על ערכים אלה ביחידה?

צה"ל חרת על דגלו כערך עליון את השמירה על חיי אדם. מטבע הדברים, ההגנה על המולדת מחייבת שימוש בנשק והכשרת החיילים לשימוש בטיחותי ונכון בו. כל זאת, לצד הקפדה על הוראות הבטיחות שמא יפגעו חיי אדם. לחובה העליונה במעלה לשמירה על חיי אדם, ביטויים רבים במערכת הצבאית. שוחחו עם החיילים על סיטואציות שונות שבהן מתעורר היבט זה (משחק בנשק, תאונות דרכים, הוראות בטיחות בתפעול כלים ועוד).

2. כיצד ערך זה בא לידי ביטוי במשימות השגרה והחירום של היחידה? הוראות הבטיחות בנשק נכתבו

בדם. משכן יש להקפיד קלה כחמורה על כל חריגה מהוראות הבטיחות בשימוש בנשק על מנת להימנע מפגיעות בגוף ובנפש. **במקרים המתוארים באגרת, חרף החריגה הברורה מהוראות הבטיחות, לא נגרמו למרובה המזל פגיעות בגוף ובנפש.** עמוד עם חייליך על החובה להקפיד באופן מלא על מימוש מלוא הוראות הבטיחות. עמוד על הקשר שבין משמעת צבאית להקפדה על הוראות הבטיחות ועל ההשלכות הרוח האסון העשויות להיגרם מקום שלא יעשה כן.

3. כיצד אנחנו יכולים לחזק את ערכי המשמעת, טוהר הנשק וחיי האדם ביחידה? מדוע הכרחי שהשמירה על ערכים אלה תהיה חלק משגרת היחידה?

תרבות צבאית המשקפת חוסר משמעת וזלזול בפקודות הצבא וערכיו עשויה לפגוע בלגיטימציה לפעולה צודקת, כמו גם ברוח הלחימה, במשמעת המבצעית ובחוסן האישי. קיימו שיח על הדרך שבה ניתן להעצים את ערכי המשמעת וחיי האדם ביחידתכם, על האחריות האישית של כל חייל על תפקודו ועל אחריותו על תפקוד רעיו ליחידה. שאלו – מה כל אחד מכם תורם לשמירה על ערכים אלה ביחידה?

4. ליחידה לוחמת – אילו פעולות אנו יכולים לנקוט בשגרה כדי להקנות לחייל את הכשירות לבצע את תפקידו בצורה ערכית בעת לחימה? מיום הקמתו עוסק צה"ל בערכים ובנורמות שעל פיהם הוא פועל ומחנך, על מנת לחזק את רוח הלחימה ואת חוסנם המוסרי של חייליו ומפקדיו. חיילי צה"ל מחויבים להילחם, להקדיש את כל כוחותיהם ואף לחרוך את נפשם להגנת מדינת ישראל, אזרחיה ותושביה. בד בבד, נדרשים הם לפעול על פי ערכי צה"ל, תוך שמירה על חוקי המדינה וכבוד האדם ותוך כיבוד ערכיה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית. פעולה לאור ערכי צה"ל היא חלק ממימוש המשימה הצבאית. קיימו שיח על הנורמות ביחידה, על חשיבות השגרה הצבאית והשפעתה על ניהול הלחימה. דונו על המקרים שבהם חיי אדם ניצלו בזכות שמירה על משמעת ושגרה צבאית בעת לחימה ביחידתכם.

המפקד, סכם את השיעור בתובנה הבאה:

צה"ל פועל לפי מערכת מוגדרת של פקודות והוראות לצד מצפן ערכי חד וברור. חובה על כולנו, כחלק מעמוד השדרה הערכי של צה"ל, לא רק לנהוג בהתאם למגבלות הדין, אלא גם לעמוד באמות המידה הערכיות המצופות מחיילי צה"ל, בהתאם לרוח צה"ל.

לחץ כאן לאתר לקטלוג
הכלים החינוכי

לחץ כאן לאתר יחידת
בתי הדין הצבאיים